

2024 Seçimlerine Giderken Rus Siyasal Sistemi ve Parti Sistemine Putin Etkisi

Putin's Effect on the Russian Political System and Party System Going to the 2024 Elections

Yalçın AKDOĞAN*

Özet

Ülkelerin siyasal sistemleri, hükümet biçimleri ve yönetim yapıları farklı parti sistemleri ortaya çıkarmakta, parti sistemleri ile seçim sistemleri ve siyasal rejimler arasında ciddi bir etkileşim gözlemlenmektedir. Devletlerin özgürlükçü, çoğulcu, katılımcı bir siyasal rejime sahip olması veya otoriter, totaliter, baskıcı, çoğunlukçu bir siyasal sistemle yönetilmesi parti sisteminin doğasını belirleyebildiği gibi, partilerin liderlerin hâkimiyetine girmeleri de tek adam partilerine sebep olabilmektedir. Tek parti sistemleri ve tek adam partilerinden sonra siyasal sistemlerin tek adamın kontrolüne girmesi ise tek adam rejimlerine yol açabilmektedir. Mutlak monarşi ile anılan Çarlık dönemi ve tek parti diktatörlüğü olarak görülen Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği döneminin ardından kurulan Rusya Federasyonu'nun ne tür parti sistemine veya siyasal sisteme sahip olduğu tartışılan bir konu olmaya devam etmektedir. Başkanlık, yarı başkanlık veya güçlü başkanlık şekillerinde yorumlanan Rus siyasal sisteminin Vladimir Putin'in Başkanlığı döneminde otoriter bir güçlü başkanlık sistemine dönüştüğü vurgulanmaktadır. Rusya'da muhalefetin varlığı, siyasal sistem içindeki konumu ve seçim süreçlerine katılımı Rus siyasi rejiminin karakterini ve siyasal rejim üzerindeki lider etkisini ortaya koyan bir gösterge olarak ele alınabilir. Bu çalışmada dört kez başkan seçilen ve dünyanın en etkili liderleri arasında gösterilen Putin'in siyasal sistemi, seçim sistemini ve parti sistemini dönüştüren etkileri ele alınmakta; 2024 seçimlerinde de aday olan Putin'in güçlü bir tek adam sistemi doğurduğu iddiası değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Putin, Tek Adam Rejimi, Rus Siyasal Sistemi, 2024 Seçimleri.

Abstract

The political systems, forms of government and management structures of countries reveal different party systems, and there is a serious interaction between party systems, electoral systems and political regimes. Just as countries have a libertarian, pluralistic, participatory political regime or are governed by an authoritarian, totalitarian, repressive, majoritarian political system can determine the nature of the party system, the dominance of parties by leaders can lead to one-man parties, and the control of political systems by one man can lead to one-man regimes. What kind of party system or political system the Russian Federation, which was established after the Tsarist era, referred to as an absolute monarchy, and the USSR, which was seen as a one-party dictatorship, has, remains a matter of debate. It

* Istanbul Aydın University, Istanbul, Turkey. Email: yalcinakdogan@aydin.edu.tr. OI: 0009-0001-8363-6201

is emphasized that the Russian political system, interpreted in presidential, semi-presidential or strong presidential schemes, turned into an authoritarian strong presidential system during the presidency of Vladimir Putin. The existence of the opposition in Russia, its position within the political system and its participation in election processes can be considered as an indicator that reveals the character of the Russian political regime and the influence of the leader on the political regime. In this study, the effects of Putin, who has been elected president four times and is among the most influential leaders in the world, transforming the political system, the electoral system and the party system are discussed; the claim that Putin, who is also a candidate in the 2024 elections, has given birth to a strong one-man system is evaluated.

Keywords: Putin, One-man Regime, Russian Political System, 2024 Election.

1. Siyasal Sistemler

Devlet ve hükümet biçimlerinin organizasyon ve yönetim yapısı siyasal sistemi oluştururken, yönetimin kim tarafından nasıl hayata geçirildiği siyasi rejimi, siyasal sistemin işleyişine yönelik toplumsal kabul gören adet, teamül ve davranış biçimleri ise siyasal kültürü meydana getirmektedir.

Siyasal sistem, karar alma sürecinde siyasal yapılar arasında karşılıklı etkileşimle ve hatta bağımlılıkla sağlanan bir bütündür (Kalaycıoğlu, 2018, s. 16) ve yönetim biçimi, yönetim rejimi, hükümet biçimi gibi yapısal, işlevsel, teorik önceliklerle şekillendirilmektedir. Siyasal ideolojiler, dünya görüşleri ahlaki öğretiler veya din ve mezhepler siyasal sistem, rejim, kültür gibi olgular üzerinde etkide bulunmaktadır.

Smith, siyasal sistemi siyasi talep ve beklentileri kanunlar, kararlar, tüzükler gibi düzenlemeler üzerinden yasal ve fiziki güç uygulama yetkisiyle hayata geçirmeye çalışan siyasi kurumlar ve toplumsal ilişkiler ağı olarak görmektedir (Smith, 1996, s. 172). Siyasi sistem daha geniş olan sosyal sistemin bir alt sistemi olarak karmaşık bir bütünün içindeki, karşılıklı ilişkilerin bulunduğu siyasi toplumun bu karşılıklı ilişkilerindeki iktidar, zenginlik ve kaynak paylaşımını ifade etmektedir (Heywood, 2007, s. 32).

Siyasal rejim veya sistemler başkanlık, yarı başkanlık, parlamenter sistem, demokratik, otoriter veya totaliter rejim gibi farklı şekillerde tasnif edilebilmektedir.

Otoriter rejimler çoğunlukla kitlesel halk desteğine dayandığı savını güçlendirmek için kitlesel seferberlik oluşturacak yapılar olan siyasal partiler, dernekler ve kuruluşları öne çıkaran (Kalaycıoğlu, 2018, s. 23), ancak çoğulculuğu ve özgürlüğü yadsıyan rejimlerdir. Totaliter rejimler ise bir resmî ideoloji veya lider kültü etrafında toplumun tamamen denetim ve kontrol altına alındığı, baskı, zorlama ve tahakkümün yönetim biçimi haline dönüştüğü rejimlerdir.

Yönetenlerin otoritesini yönetilenlerin özgürlüğü yararına sınırlayan liberal eğilim ile yönetenlerin otoritesini yönetilenlerin zararına güçlendiren otoriter eğilim (Duverger, 1986, s. 11) arasındaki ilişki biçiminden monokratik, direktuvar ve düalist rejimlerin ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Tek kişinin siyasi hâkimiyetinde olan ve otoritenin kral, başkan, çar gibi tek kişinin yönetiminde olduğu yönetimlere monokratik rejimler denilmektedir (Duverger, 1986, s. 30).

Duverger'in 'bir'in, 'bir kaç'ın ve 'herkes'in hükümeti ayrımı (1974, s. 80) dediği siyasi otoritenin bir kişi, bir grup veya tüm halk tarafından kullanıldığı yönetim biçimleri Antik Yunan'dan 19. Yüzyıla kadar monarşi, oligarşi ve demokrasi sınıflandırması üzerine dayanmıştır. Montesquieu ise önce hükümetleri despotik, cumhuriyetçi ve monarşik diye ayırmış, sonra cumhuriyetçi formu aristokratik ve demokratik diye bölmüştür (Duverger, 1974, s. 81). Avrupa monarşileri geçtikleri aşamalar olarak kesin monarşi, sınırlı monarşi ve parlamenter monarşi olarak adlandırılmaktadır. Bugün ise üniter/tekçi ve otoriter rejimler ile çoğulcu ve demokratik rejimlerden bahsedilmektedir (Duverger, 1974, s. 83).

Yönetilenlerin yani halkın ve toplumsal grupların iktidar ve yönetim süreçlerine doğrudan veya temsilcileri üzerinden katılabilmesi/müdahale edebilmesi ve hesap sorabilmesi, yönetenlerin ise halka ve hukuk sistemine karşı sorumluluklarını yerine getirip getirmediği hususu rejimin işleyişini, yani otoriter mi özgürlükçü mü olduğunu belirlemektedir.

Kalaycıoğlu, demokratik-otoriter-totaliter rejimleri yöneten-yönetilen ilişkisine göre şöyle tanımlamaktadır:

“Yönetilenlerin yöneticilerin seçiminde etkili olabildiği, yönetenlerin kendilerini seçenlere periyodik olarak hesap verdiği, her siyasal karar alma pozisyonu için birden fazla ve değişik siyasal görüş, fikir veya çıkarları temsil eden adayların özgür ve hakça yarıştığı bir ortam söz konusuysa bu rejime demokrasi; fikir, örgütlenme, haber alma ve muhalefet özgürlüğü kısıtlı olduğu veya bulunmadığı, yönetenlerin siyasal yetkileri belirlemelerinin söz konusu olmadığı rejimlere otoriter rejimler; toplumdaki her yapının, kurumun hükümet ve ajanları tarafından denetim altında tutulduğu, özgürlüklerin hiç olmadığı ve hatta rejim için tehdit olarak kabul edildiği rejimlere totaliter rejimler adı verilmektedir” (2018, s. 17).

Demokratik rejimler 20. yüzyılda parlamenter rejim (İngiltere), başkanlık rejimi (ABD) ve meclis hükümeti rejimi (Fransa'da iki kurucu meclis dönemi) şeklinde (Duverger, 1986, s. 67) üç model üzerinden ele alınmıştır. Gelişmemiş ülkelerde ise geleneksel oligarşilerde hanedanlar, modernleşen oligarşilerde ordu, vesayetçi demokrasilerde bürokratik elitler ön plana çıkmaktadır (Smith, 1996, s. 174).

Arjantinli siyaset bilimci Guillermo O'Donnell üçüncü dünya ülkelerindeki siyasal sistemlerle ilgili bürokratik otoriter devletler tanımlaması yapmaktadır. O'Donnell, post kolonyal devlet modelini rejimler, koalisyonlar ve politikalar üzerinden incelemiştir. Bu incelemede rejimler hak ve özgürlükler, siyasi rekabet, örgütlülük hali üzerinde uzlaşan hâkim siyasi grupların bir araya gelişleri üzerinden; politikalar ise kaynakların farklı gruplara dağıtım süreçleri açısından ele alınmıştır. Sosyo-ekonomik modernleşmenin anahtar kavramları ise sanayileşmenin seviyesi,

düşük sınıflar arasında siyasi katılımın seviyesi ve özel/kamu sektöründe teknokratik mesleklerin gelişimi olarak tanımlanmıştır (Smith, 1996, s. 193).

Yönetimin şekliyle ilgili önemli bir husus yönetenlerin yetkilerinin sınırlandırılması konusudur. Yöneten bir kişi, bir grup veya tüm halk olsun yönetim yetkisini kullanan kişi veya organların nasıl bir işbölümüyle hareket edeceği 'kuvvetler ayrılığı' olgusunu gündeme getirmektedir. Yönetenlerin yetkisini sınırlandırmak genel anlamda üç yöntemle olmaktadır. Bunlar seçim, güçlerin bölünmesi ve yargısal denetimdir (Duverger, 1986, s. 55).

Daver'e göre de iktidarın göreceği işler genel kararların alınması (yasama), genel kararların uygulanması (yürütme), hukuki anlaşmazlıkların çözümü (yargı) olmak üzere üç türdür (Daver, 1993, s. 190). Bu mantığa göre yasama kuralları koyan, yürütme kararları alıp uygulayan, yargı denetleyen durumundadır ve her üç organ da halktan ve anayasa/yasalardan aldığı yetkiyle hareket etmektedir.

Kuvvetler ayrılığının sert veya yumuşak olmasına göre sistemler başkanlık, yarı başkanlık ve parlamenter sistem olarak üç kategoride ele alınmaktadır. Özbudun'a göre temel olarak yasama ve yürütme erkinin birbirleriyle olan ilişkisine dayanan hükümet sistemlerinin tasnifi, yasama ve yürütmenin aynı organ elinde toplanmasıyla kuvvetler birliği sistemi şeklinde meydana gelirken, ayrı organlar elinde toplanması durumunda ise kuvvetler ayrılığı sistemi şeklinde uygulama alanı bulmaktadır. Kuvvetler birliği sistemleri kuvvetlerin toplandığı organa göre mutlak monarşi, diktatörlük veya meclis hükümeti şeklinde ortaya çıkmakta; kuvvetler ayrılığı sistemleri ise yasama ve yürütme kuvvetlerinin sert veya yumuşak bir şekilde ayrılışına göre başkanlık, yarı başkanlık veya parlamenter sistem olarak üç başlık altında incelenmektedir (Kalaycıoğlu, 2018, s. 19). Hükümet kuvvetlerinin birbirinden bağımsız biçimde halk tarafından seçildiği, eşit güçle birbirlerini dengelediği ve denetlediği, onların uzlaşması durumunda yönetimin sağlandığı, uzlaşmadıkları durumda da yönetimin mümkün olmadığı bir demokrasi uygulaması Amerika Birleşik Devletleri ve diğer ülkelerde başkanlık rejimi olarak adlandırılmaktadır (Kalaycıoğlu, 2018, s. 22).

Siyasi rejimler ile siyasi katılım arasında, siyasal sistemler ile seçim sistemleri arasında kuvvetli bir ilişki bulunmaktadır. Siyasal sistemler, parti sistemleri ve seçim sistemleri birbirini dönüştüren bir etkileşim içindedir. Özgürlükçü sistemlerde iki veya çok partili yapılar ve bunu besleyen seçim sistemleri bulunurken; otoriter sistemlerde tek parti veya etkisiz çok parti bulunmakta, seçim sistemi ise tek parti adayını öne çıkaracak şekilde modellenmektedir. Bu yüzden sistemler çoğulculuk veya çoğunlukçuluk açısından farklılaşmaktadır. Siyasi partiler ideolojiler, liderler ve siyasi katılım fırsatları açısından rejimlere meşruiyet kazandırırken yarışmacı parti sistemlerinde hükümetlerin meşruiyetleri daha güçlü olabilmektedir (Smith, 1996, s. 199).

Demokratik rejimler parlamenter veya başkanlık sistemi gibi ayrılabilirdiği gibi çoğunlukçu ve çoğulcu tarzlarıyla da ayrılabilir. Britanya'da uygulanan Westminster tipi çoğunluk rejiminde hükümet kuvvetleri arasında yasama organının yürütme ve yargıya ve diğer her tür devlet kurumuna üstün tutulması söz konusudur. İsviçre başta olmak üzere, Hollanda, Belçika

gibi Avrupa ve Lübnan gibi Asya ülkelerinde ise parlamenter rejim uygulamaları çoğulculuk esasına göre yaygınlık kazanmıştır. Britanya ve ABD’de olduğu gibi çoğunluk, tek bir Meclis sandalyesi için yarışan adaylardan en çok oyu alanın seçilmesi esası yerine, çoğulculuk esasına göre düzenlenen seçimlerde nispi temsil ilkesine göre seçmenlerin oyları meclis sandalyelerine dönüştürülmektedir (Kalaycıoğlu, 2018, s. 20). Çoğunlukçu ve çoğulcu sistemlerin işleyişleri ülkedeki parti sistemiyle de doğrudan ilişkilidir.

2. Parti Sistemleri

Modern demokratik sistemlerin ruhunu milli irade, yani halkın iradesi oluştururken bunun sisteme yansması ise temsil ve katılımı ilişkilidir. Bu noktada demokratik rejimlerin en temel kurumlarından birisi siyasi partilerin varlığıdır. Demokrasiyi var eden kurumların başında halkın iradesini yönetime yansıtan, siyasi rekabet ve yarışa katılma ve çoğulculuğa olanak sağlayan siyasi partiler gelmektedir. G. Burdeau’ya göre “günümüzde halk iradesinin en etkili organları anayasanın öngördüğü kurumlardan çok siyasi partilerdir” (Sarıbay, 1994, s. 114).

Partilerin menfaatlerin ifade edilmesi ve birleştirilmesi, siyasi devşirme, siyasal toplumsallaştırma gibi işlevlere sahip olduğu vurgulanmaktadır (Dursun, 2014, s. 265). Smith’e göre partiler siyasi çıkar, siyasi kariyer ve siyasi devşirme fırsatı sağlamaktadırlar. Aşağıdan yukarıya doğru sosyal mobilizasyon üzerinden siyasi devşirmenin ve kariyer sağlamanın yolunu açan partiler kalıcı iktidarlar için güçlü siyasi çıkar koalisyonu oluşturmaya zemin hazırlamaktadır (Smith, 1996, s. 199). Heywood’a göre de benzer şekilde partiler temsil, seçkinler sınıfı oluşturma ve yetiştirme, hedef belirleme, menfaatleri ortaya koyma, sosyalleşme ve sosyal hareketlilik, hükümetin organizasyonu gibi işlevler sergilemektedir (Heywood, 2007, s. 361). Ayrıca S. Sayarı’nın parti patronajı dediği, siyasal partilerin yandaşlarının desteğini harekete geçirmek üzere, onlara belirli yardımlar ve çeşitli aracı hizmetler sağlamaya yönelik girişimlerde (Sarıbay, 1994, s. 136) bulunmaları da farklı bir işlev olarak vurgulanabilmektedir.

Ülkelerin siyasal sistemleri, hükümet biçimleri ve yönetim yapıları farklı parti sistemleri ortaya çıkarmıştır. Siyasi partilerle ilgili en temel sınıflandırmaları yapan Duverger bir ülkedeki parti sayısı ve yönetim yapısı üzerinden tek parti rejimleri, çok parti rejimleri ve iki partili rejimler (Duverger, 1986, s. 41) şeklinde bir ayrıma gitmiş, tek parti sistemi olarak SSCB’yi, iki partili sistem olarak İngiltere ve ABD’yi, çok partili sistemler olarak da Fransa, İtalya, Belçika gibi Avrupa ülkelerini örnek vermiştir (Duverger, 1986, s. 67). Tek parti sistemi tek partinin olduğu tipik diktatörlük sistemi olarak görülürken, Anglo Amerikan modeli iki partili sistem, çok partinin yarıştığı Kıta Avrupa’sı modeli ise çok partili sistem olarak tanımlanmaktadır (Daver, 1993, s. 233).

Duverger çok partili sistemleri ABD’nin esnek iki partili sistemi, İngiltere’nin rijit iki partili sistemi, İskandinav ülkelerinin disiplinli çok parti sistemi ve Fransa’nın anarşik çok parti sistemi olarak nitelemektedir (Duverger, 1974, s. 77).

Dünyadaki ülkelerin üçte biri tek parti sistemlerine sahipken, bu siyasal yapılar genelde sağ ve sol akım politikaları desteklemek için liberal, otoriter veya diktatörlük hükümetleri şeklinde yapılanmaktadır (Blondel, 1973, s. 82).

Daver, bir liderin ilke ve amaçlarıyla şekillenen şahıs partileri, bir ideoloji etrafında örgütlenen doktrin partileri, ABD'deki gibi iktidara gelme amacı güden iktidar partileri, üye sayıları açısından kitle ve kadro partileri şeklinde bir parti tasnifi yapmaktadır (1993, s. 230-231). Ayrıca çekirdek ve kitle partileri, temsilci ve birleştirici partiler, anayasal ve devrimci partiler, sağ-kanat ve sol kanat partiler şeklinde ayrımlar da bulunmaktadır (Heywood, 2007, s. 358).

Duverger ayrıca partileri doğuşları açısından parlamentoda doğan partiler ve parlamento dışında doğan partiler şeklinde sınıflandırmaktadır (Sarıbay, 1994, s. 12). Özellikle parlamento içinde şekillenen parti yapısı kadro hareketlerine özgüken, parlamento dışında oluşan partiler daha ziyade toplumsal muhalefeti kitlesel hareketler etrafında örgütlemeye çalışan siyasal yapılar olmaktadır.

Ayrıca meclisteki siyasi elitler içinden partiler ortaya çıkabildiği gibi bürokratik elitler içinden de parti hareketleri doğabilmektedir, böylece devlet içinde doğan partilerden bahsetmek de mümkündür. Özellikle devletlerin kuruluş aşamasında ortaya çıkan, kurucu ve inşacı rol oynayan siyasi hareketler de devlet partisi görünümü kazanmıştır. Meşru/yasal, meşrulaştırıcı veya dayatılan partiler vurgusu yapan Blondel'e göre de yeni rejimin liderleri kendi iktidarlarını sürdürmek için siyasi parti kurmaktadır (1973, s. 86). Devlet veya rejim kurucu partiler devletle özdeşleşerek tek parti rejimlerini ayakta tutmaya çalışmakta ve bunu devleti ayakta tuttukları iddiasıyla dile getirmektedirler.

Partilerle ilgili diğer yaygın sınıflandırmalardan bir diğerini yapan Sartori'ye göre tek parti sistemi, hegemonyacı parti sistemi, hâkim parti sistemi, iki parti sistemi, sınırlı çoğulcu parti sistemi, aşırı çoğulcu parti sistemi, atomlaşmış parti sistemi bulunmaktadır. Ayrıca siyasal sistemler yarışmacı ve yarışmacı olmayan sistemler olarak ikiye ayrılmaktadır. Yarışmacı sistemler kutuplaşmış veya ılımlı çoğulculuk temelinde iki parti veya hâkim parti modellerini ortaya çıkarmıştır. Yarışmacı olmayan sistemler ise tek parti sistemi ve hegemonyacı parti sistemi tiplerini içerirken; totaliter tek parti, otoriter tek parti, pragmatik tek parti ve ideolojik hegemonyacı, pragmatik hegemonyacı parti modelleri üretmişlerdir (Sarıbay, 1994, s. 157).

Ülkelerin özgürlükçü, çoğulcu, katılımcı bir siyasal rejime sahip olması veya otoriter, totaliter, baskıcı, çoğunlukçu bir siyasal sistemle yönetilmesi parti sisteminin doğasını belirlemektedir. Belli bir resmî ideolojiyle ülkeyi yöneten iktidar biçimleri tek partiden başkasına izin vermezken, ideolojik dayatmalardan ziyade farklı motivasyonlarla ülkeyi yöneten otoriter iktidarlar yine tek parti üzerinden hareket edebilmektedirler. Hegemonyacı parti sisteminde birden fazla parti bulunabilirken partiler arasında gerçek bir rekabet, yarış ve iktidara gelme şansı yoktur. Örneğin Polonya'da olduğu gibi ideolojik hegemonyacı parti sisteminden veya Meksika'da olduğu gibi pragmatik hegemonyacı parti sisteminden bahsedilebilmektedir (Sarıbay, 1994, s. 161).

Coğrafi ve bölgesel duruma göre parti ayrımları da yapılmaktadır. Blondel coğrafi bölgelendirmeye göre partileri tasnife tutmaktadır. Blondel'in sınıflandırmasına göre her kıtada kültürel-sosyolojik yapıya göre veya ideolojik akımlara göre parti sistemleri çeşitlenmiştir. Elbette bu tasnif dönemsel, çoğunlukla 20. Yüzyıl kesitini ele almaktadır. Buna göre Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'nın olduğu Atlantik bölgesinde liberal demokratik parti tipi vardır. İstisna olarak Fransa, İtalya ve Finlandiya'da Komünist Parti de vardır (Blondel, 1973, s. 88).

Komünist dünya, Doğu Avrupa, Kuzey Asya partilerin rekabetine izin vermeyen, küçük partilerin bazen Komünist parti bünyesinde var olduğu radikal otoriter tip yapılarıdır. Üçüncüsü dünyanın geri kalanı çok farklı parti tiplerinden oluşmaktadır. Latin Amerika'da liberal demokratik partiler bulunabilmekte; Şili, Kosta Rika veya Uruguay'da veya geleneksel muhafazakâr partiler olabilmektedir. Brezilya veya Kolombiya'da popülist partiler, Paraguay'da sağ otoriter partiler, Güney veya Güney Asya'da Japonya'daki gibi liberal demokratik partiler bulunabilmektedir. Ortadoğu ve Afrika'da geleneksel olarak partisiz veya parti öncesi rejimleri hatırlatacak türden yapılar ortaya çıkarken, askeri veya monarşik rejimler görülebilmektedir. Afrika'da parti sistemi yeni meşruiyet kazanmakta olduğundan partiler zayıf kalmakta ve siyasi sistemi sürdürmek kesintili ve zor süreçlere dayanmaktadır (Blondel, 1973, s. 89).

İkinci dünya savaşından sonra eski sınıf mücadelesi yerine yeni orta sınıfın oluşumu ve toplumdaki sınıfsal yapının radikal değişimi parti sistemini de etkilemiştir. Hepsini yakala partileri böyle bir zeminde güç kazanmıştır (Smith, 1995, s. 55).

Parti sistemleriyle seçim sistemleri arasında karşılıklı etkileşim bulunmaktadır. Parti sistemleri seçim sistemlerini, seçim sistemleri parti sistemlerini etkilemekte; siyasi durum her iki yapının tesiri altında kalmaktadır. Nisbi temsil sistemleri az veya çok partili koalisyonlara, iki turlu seçim sistemleri ise az veya çok partili ittifaklara yol açmaktadır. Her iki sistemde de küçük partiler iktidarların veya ittifakların tamamlayıcısı olarak önemli rol oynamaktadırlar. Duverger seçim sisteminin partilerin sayısı, kuvvetleri, ittifakları ve temsili üzerinde etkileri olduğunu vurgulamakta; iki partili sistemin tek turlu çoğunluk sisteminin sonucu olduğunu, oysa nispi temsil ya da iki turlu oylamanın çok parti sistemine güç kazandırdığını belirtmektedir (1986, s. 43).

Dar bölge çoğunluk sistemi güçlü iki partiyi, iki turlu çoğunluk sistemi ise çok partili ittifak yapılarını öne çıkarmaktadır (Dursun, 2014: 270). Seçim bölgesinin dar veya daraltılmış olması partilerin çıkaracağı milletvekili sayısını etkilediği gibi başkanlık seçiminin tek veya iki turlu olarak yapılması ittifak yapısını etkilemektedir. Tek turlu basit çoğunluk sisteminde iktidar büyük partiler arasında el değiştirdiğinden iki partili sistemler oluşabilmekte; iki turlu çoğunluk sistemi ise ittifakların şekillendirdiği çok partili sistemler geliştirebilmektedir (Sarıbay, 1994, s. 154).

Siyasi parti sistemleri bağlamında yapılan bir tartışma da tek partili bir sistemde faaliyet yürüten partinin gerçek bir parti olarak sayılıp sayılamayacağıdır. Tek bir partinin toplumun tümünü ifade etmesini mümkün olmayacağı, parti kavramının farklı toplum kesimlerinin görüşlerini temsil eden grup, bölüm anlamından doğduğunu belirtenler, tek partinin olduğu bir

yerde gerçek anlamda siyasal partiden söz edilemeyeceğini savunmaktadır. Diğer görüşe göre ise tek parti de birden çok partinin olduğu yarışmacı parti sistemlerinde olduğu gibi toplum bireylerinin menfaatlerinin birleştirilmesi, bunların siyasal karar organlarına ulaştırılması, siyasal toplumsallaşmanın sağlanması, kamu politikalarının tespiti, uygulanması ve denetlenmesi gibi temel işlevler görmektedir ve halkın siyasal sisteme katılmasında rol oynamaktadır (Dursun, 2014, s. 254).

Gördükleri menfaatlerin birleştirilmesi, halkla yönetim arasında köprü olma, siyasal devşirme, siyasal toplumsallaşma gibi siyasal işlevler açısından tek parti ile rekabetçi partiler arasında benzerlik söz konusudur (Sarıbay, 1994, s. 116). Sarıbay'a göre bu benzerlik işlevsel açıdan söz konusudur. Farklı ideolojilerin özgür bir ortam içinde dile getirilip getirilmediği açısından bakıldığında çoğulcu sistemler için partinin ifade ettiği anlam ile tekçi sistemler için ifade ettiği anlam çok farklıdır. Tekçi sistemde parti siyasal toplumsallaşma işlevini tek olan hâkim ideolojisi esas alarak görmektedir (Sarıbay, 1994, s. 117). Bu yüzden genelde resmî ideolojiyi esas alan ve otoriter rejimin aracı haline gelen, başka partilere yasal olarak izin verilmediği için gerçek bir rekabet ve yarışma ile muhatap olmayan partiler günümüz demokrasisi açısından parti olup olmama yönünde eleştiriye uğramaktadır. Bununla birlikte yasal olarak farklı partilerin olduğu ama siyasi iktidarın dominasyonu yüzünden etkisiz kaldığı yapılar da benzer özellik taşımaktadır.

3. Rusya'da Siyasal Sistem-Tek Parti Hâkimiyeti

Rusya, başkanlık sistemiyle idare edilen, kendi anayasaları ile yasama ve yürütme organlarına sahip 21 cumhuriyet, 9 eyalet (Kray), 46 bölge (Oblast), 2 federal statüye sahip şehir (Moskova ve St. Petersburg) ve 5 özerk bölgeden (Avtonomnaya Oblast/Avtonomnyy Okrug) oluşan, 83 idari birimli bir federasyondur (Kremlin, 2024; Dış İşleri Bakanlığı, 2023).

Çarlık dönemi Rusya'sı mutlak monarşi, SSCB dönemi totaliter yönetim olarak adlandırılırken Rusya Federasyonu kendine münhasır bir başkanlık, yarı başkanlık veya güçlü başkanlık olarak kabul edilmektedir. Çarlık ve SSCB dönemi hanedan hâkimiyeti ve proletarya diktatörlüğü açısından demokratik bir görünüm vermezken Rusya Federasyonu dönemi kendi içerisinde demokratik adımları olan ama çağdaşlarından geride kalan bir siyasi rejim örneği olarak ele alınmaktadır (Cavlak ve Doğan, 2019, s. 25). Komünist rejimin hüküm sürdüğü SSCB'de Yüksek Devlet Prezidiumu ve Bakanlar Kurulu yürütme görevini yerine getirirken, Polit Büro'nun şekillendirdiği Komünist Parti siyasetin ve devletin hâkim aktörü durumundaydı.

Duverger, SSCB örneğini tek bir adayın plebisit biçimindeki seçiminden ve devletin tüm propaganda araçlarıyla toplumu kontrol etmesinden dolayı demokrasiden uzak bir rejim olarak tasnif etmekle birlikte basındaki eleştiri mektupları ve seçilen tek adayın aslında sendikalar, kooperatifler, kültür dernekleri ve gençlik kuruluşları gibi yapıların önerdikleri adayların ön seçimiyle ortaya çıktıkları için bir çeşit demokrasi olduğunu vurgulamaktadır (1986, s. 122-123).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla kurulan yeni cumhuriyetler görece demokratik rejimlere evrilirken Rusya Federasyonu 1993 Anayasasıyla siyasi rejimini belirlemiştir (Ağır, 2005, s. 27). Bir geçiş süreci yaşadığı ileri sürülebilecek olan bu yeni rejim güçlü liderlik ve güçlü lider otoritesi etrafında şekillenen kuvvetler ile anayasal, seçimli, görece çok partili bir sistemdir. Rusya'da Çarlık döneminden bu yana monarşik, totaliter ve otoriter eğilimlerin dönemsel olarak yönetimi şekillendirdiği bir yapıdan söz etmek mümkündür.

Rusya Federasyonu 450 üyeli alt meclis olan Duma ve her federe yapıdan gelen iki üyeyle oluşan Federal Konsey olmak üzere ikili Meclis yapısına sahiptir (Dış İşleri Bakanlığı, 2023). Rusya Federasyonu Devlet Başkanı 6 yıl süreliğine ve üst üste iki kez seçilebilmekte, anayasada belirlenen görev ve yetkilerle hareket etmekte, Başbakanı atamakta ve hükümete başkanlık yapmaktadır. Yürütmenin başı olan başkan yasama ve yargı organlarına göre daha üstün konumda olduğu gibi, sistemin de ana aktörü ve şekillendirici durumundadır (Ağır, 2015, s. 29-36).

Rusya'nın yönetim sistemi güçlü ve merkezi otoriteye sahip bir başkanlığa dayandığı için otoriter, çok partili görünümü ve bazı yasama-yürütme yetkilerinin federe birimlere bırakılması sebebiyle plüralist bir siyasi sistem olarak tanımlanabilmektedir (Ağır, 2015, s. 39). Muhalefetin ve diğer partilerin varlığı, Başkanlığın süreli olması ve seçimlere dayanması, anayasal yetki ve sınırların söz konusu olması, kontrol altında dahi olsa bir basın ve kamuoyundan söz edilebilmesi gibi özellikler Rusya'daki sistemi demokratik otoriterizm şeklinde bir görünüme sokmaktadır.

Sartori, yarı başkanlığın özelliklerini açıklarken başkanın yürütme yetkisini başkandan bağımsız ve parlamentoya karşı sorumlu olan bir hükümet ile paylaşması gerektiğini, yürütmedeki bu iki başlı özerkliğin korunmasının önemli olduğunu vurgulamaktadır (1997, s. 132). Sartori'nin kriterlerine göre Rusya Federasyonu yarı başkanlık değildir, çünkü Başkan'ın yürütme üzerinde mutlak bir kontrolü ve üstün konumu vardır. Rusya Federasyonu Hükümet Başkanı Anayasaya göre "federal kanunlara ve Rusya Federasyonu Devlet Başkanı'nın kararnamelerine uygun olarak, Rusya Federasyonu Hükümet faaliyetlerinin temel yönlerini belirlemekte ve çalışmasını organize etmektedir." Devletin iç ve dış politikasının ana belirleyicisi Devlet Başkanı'dır (Durkal ve Karahöyük, 2017, s. 69). Devlet Başkanları çok geniş olan kararname yetkileriyle 1996, 2001 ve 2003 yıllarında dört defa kararname ile anayasa değişikliği yapmışlardır (Durkal ve Karahöyük, 2017, s. 75). Başkanın sadece yürütme değil yasama üzerinde de bir nevi üstün güç durumunda olmasından dolayı Rusya sistemi yarı başkanlıktan ziyade güçlü başkanlık sistemi olarak sınıflandırılmaktadır.

4. Putin Dönemi-Tek Adam Sisteminin Güç Kazanması

1991 yılında SSCB'nin dağılması ve Bağımsız Devletler Topluluğunun kurulması ile birlikte Gorbaçov dönemi kapanmış, Boris Yeltsin Rusya Federasyonu Devlet Başkanlığına gelmiştir. Yeltsin, 1996'daki şaibeli olduğu ileri sürülen seçimlerde Komünist Partisi adayına karşı üç puan farkla, yüzde 35 ile seçimleri kazanmış, ancak ardından yaşanan 1998 ekonomik krizi, yolsuzluk iddiaları, Çeçen direnişi ve sağlık sorunları gibi bazı sebeplerin zorlamasıyla istifa

etmek durumunda kalmıştır. SSCB'nin dağılmasıyla Moskova'nın kontrolünden çıkan bölgelerin uluslararası sisteme ayrı bir aktör olarak girmeleri Yeltsin döneminde kapsamlı bir dış politika izlenmemesiyle ilişkilendirilmektedir. RF, yeni dönemde Yakın Çevre Doktrini'ni ilan ederek BDT ülkelerini Moskova'nın yeni dış politika önceliği haline getirmiş ve Rusya'nın bölgede daha aktif bir rol alması gerekli görülmüştür. Ancak "Yakın Çevre" politikası ekonomik ve siyasi nedenlerden dolayı başarılı bir şekilde uygulanamamıştır (Sönmez, 2015, s. 290).

1999'da Başbakanlığa getirdiği eski istihbarat görevlisi Vladimir Putin ise Yeltsin'in istifasından sonra vekâlet görevini üstlenmiş ve böylece Rusya siyasetinde Putin dönemi başlamıştır. 1999-2000 ve 2008-2012 tarihleri arasında iki kez Başbakanlık yapan Putin, 2000, 2004, 2012 ve 2016 seçimlerinde Devlet Başkanlığı görevini üstlenmiştir.

Putin bağımsız aday olarak girdiği 2000 seçimlerini Komünist Partisi, Liberal Demokrat Parti ve Yabloko adaylarına karşı yüzde 52 oyla kazanırken; 2004 seçimlerini yüzde 72, 2012 seçimlerini yüzde 63, 2018 seçimlerini yüzde 76 oyla kazanmıştır. Putin 2012 seçimlerine Birleşik Rusya Partisi adayı, 2018 seçimlerine ise bağımsız aday olarak girmiştir. 7 Nisan 2024 seçimleri Putin'in devlet başkanlığına aday olduğu beşinci seçimdir. Putin, 18 Mart 2018'de yapılan devlet başkanlığı seçimini yüzde 76,69 oy alarak kazanırken partisi Birleşik Rusya yüzde 50 oy alarak Duma'daki sandalyelerin üçte ikisini kazanmış, Komünist Partisi ise yüzde 19'da kalmıştır (BBC, 2021).

2018 seçimleri katılımın yüzde 60'larda kalması açısından olduğu kadar seçimlere hile karıştırılması, siyasi yarışa yönelik baskı ve engellemelerde bulunulması gibi de iddialarla tartışılmıştır. Merkezi otoriteyi sağlamlaştırmak adına bütün güç unsurlarını ve baskı mekanizmalarını kendisine bağlayan bir liderin dördüncü defa seçim kazanmasının sebepleri Rus siyasal kültürünün kodlarıyla ilişkilendirilmektedir (Cavlak ve Doğan, 2019, s. 31).

26 Mart 2000 tarihinde yapılan devlet başkanlığı seçimlerine bir nevi Kremlin'in adayı olarak giren Putin, Yeltsin'in Başkanlık makamına ve Rusya'nın genel algısına kaybettirdiği imajı ve halk nezdindeki güvenirliliği yeniden kazandırma misyonuyla öne çıkarılmış, Yeltsin'in sadık yardımcısı olmasına rağmen yepyeni bir siyasi lider olarak seçimleri kazanması bir politik pazarlama başarısı olarak görülmüştür (İsayeva ve Günlü, 2019, s. 84).

Dört kez başkan, iki kez başbakan olan Putin'in Rusya siyasetine damga vuran bir aktöre dönüşmesinin nasıl bir siyasi anlam taşıdığı önemli bir konudur. Rus siyasi rejimi, parti sistemi, seçim sistemi ve bir bütün olarak Rus siyasal sistemi Putin döneminde köklü değişikliklere uğramış, SSCB'den sonra yeni şekillenen Rusya Federasyonu'nun siyasi hayatına Putin damga vurmuştur.

Putin'in küresel siyasette etkili olmaya başlamasının izleri ise uluslararası basındaki yansımalarda kendisini göstermiştir. 2007 yılında Time tarafından Yılın Kişisi (Morgan, 2007) seçilen, 2015 yılında yine dünyanın en güçlü yüz lideri sıralamasında birinci olan Putin, (RTnews, 2015) 2013-2016 yılları arasında her yıl Forbes tarafından Dünyanın En Güçlü Kişisi olarak öne çıkarılmıştır (Ewalt, 2018).

Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün Yolsuzluk Algısı Endeksi, Economist Intelligence Unit'in Demokrasi Endeksi ve Freedom House'un Dünya Özgürlük Endeksi'nde düşük puanlar alan Rusya'da en yüksek oylarla seçim kazanan ve Belarus Devlet Başkanı Aleksandr Lukaşenko'dan sonra Avrupa'da en uzun süre görev yapan ikinci devlet başkanı olan Putin özellikle Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinden önce dünyanın en güçlü liderlerinden biri olarak uluslararası alanda yoğun ilgi görmüştür (Morgan, 2007).

Rusya siyasetine Putin etkisi denildiği zaman Putin döneminde seçim ve yönetim sisteminde yapılan değişiklikleri değerlendirmek doğru olacaktır.

Öncelikle Putin'in referanduma götürerek de olsa seçim sistemine yaptığı müdahaleler doğrudan Rus siyasal sistemini dönüştürmektedir.

Rusya'nın tek adam otoritesine gidişte önemli bir kilometre taşı olarak seçim sistemi başta olmak üzere 2005 yılında anayasal değişikliklere gidilmesi görülmektedir.

1993 yılından 2005 yılına kadar, Yeltsin'in kurduğu ikili seçim sisteminin kullanıldığı Rusya'da Duma'nın yarısı yüzde 5 barajlı nisbi temsil sistemiyle, diğer yarısı dar bölge çoğunluk sistemiyle oluşturulmuştur. Bir nevi sentez veya karma olarak nitelendirilecek bu sistem, nispi seçim sisteminin oyların dağılımında sağladığı adalet ile dar bölge çoğunluk sisteminin aday-seçmen temasını en üst düzeye çıkarması özelliğini bir araya getirmiştir. 2005'te kaldırılan bu sistem 2016'da tekrar uygulamaya geçirilmiştir (Ağır, 2015, s. 37). Büyük partilere avantaj sağlayan bu sistemle Birleşik Rusya Partisi Meclis'te daima çoğunluk olmayı başarmıştır.

Putin'in anayasa değişiklikleri ve kararname çıkarma yetkisini genişletmesi sonucu Rusya "otoriter başkanlık" rejimi olarak adlandırılmaya başlamıştır. Klasik yarı başkanlık sisteminde, hükümetin bir kurum olarak inisiyatif alabilmesine karşın Rusya'da hükümetin, cumhurbaşkanı otoritesi altında ezildiği gerçeği ile başta kararname olmak üzere Anayasada başkana verilmiş aşırı güçlü yetkiler, sistemi cumhurbaşkanı lehine çalıştırmaktadır. Böylece sistemin parlamenter sistem gibi işlediği dönemde dahi cumhurbaşkanı, sembolik kalmayıp etkin olabilmekte; sistemin başkanlık gibi işlediği dönemde ise cumhurbaşkanı, tipik bir başkanın konumunu aşır ototer başkanlık sistemine yönelebilmektedir (Durkal ve Karahöyük, 2017, s. 85).

2008 yılında yürürlüğe giren anayasa değişikliğiyle Başkanın görev süresi 4 yıldan 6 yıla çıkarılmıştır. Devlet Başkanlığına iki kez üst üste seçilen bir kişinin yeniden aday olamayıp bir dönem ara vermesi kuralı 2020'deki anayasa değişikliği ile ortadan kaldırılmış ve Putin'e 2036'ya kadar başkan olma imkânı verilmiştir. 200 civarında maddede yapılan değişikliği kapsayan anayasa reformu Putin'in Rus siyasetinin geleceğine damga vurma amacı taşıdığını göstermektedir. Son 20 yılda Devlet Başkanı'nın görev ve yetkileri daha önemli hale gelmiştir. Federe birim vali adayları yasama organı tarafından nitelikli oyla seçilirken 2013'den sonra Başkan'ın önereceği üç isimden birini seçme şeklinde köklü bir değişikliğe gidilmiştir (Babaoğlu ve Çobanoğlu, 2017, s. 292).

Federasyon Konseyi'nin yapısında değişikliğe giden Putin'in bölge valilerinin etkisini kırması, ardından doğrudan atamalarla yönetilen yedi süper bölge kurması, özerk cumhuriyet ve bölgelerin yetkilerini sınırlandırması ve bölgesel yetkileri merkezde toplaması (Yapıcı, 2010, s. 247-249) siyasal/idari sistemin yapısını değiştirmenin ötesinde Putin'in liderlik gücünü ve siyasi hâkimiyetini artırmıştır.

Yargıdaki atamalar konusunda devlet başkanının yetkileri artıran düzenlemeyle birlikte yerel yönetimler ve belediyeler üzerindeki Başkan yetkisinin kapsamı da genişletilmiştir. Rusya gözlemcileri, bu değişiklikleri Putin'in geleneksel ve milliyetçi ideolojisinin anayasaya yansıtılması olarak yorumlamaktadır. BBC Moskova Muhabiri Sarah Rainsford, Rus halkının önemli bir kısmının Putin'den hoşlanmasa dahi alternatifsizlik ve Batı'ya karşı güçlü lider imajı sebebiyle Putin'i desteklemek durumunda olduklarını değerlendirmektedir (Ontiveros, 2020).

Putin'in özellikle Kırım ve Ukrayna müdahaleleriyle Rusya'nın genişleme politikasının temelinde duran ve tarihsel kökenleri feodal düzene dayanan "Rus Topraklarının Toplayıcısı" fikrini yeniden hayata geçirdiği düşüncesine savunan Arkady Ostrovsky gibi bazı Rusya gözlemcileri göre, Putin yeni bir Çar olmanın ötesinde yeni bir Çarlık döneminin önünü açmaktadır (Ontiveros, 2020).

Bu tür yorumlar ise Putin'in otoriter eğilimlere güç kazandırdığı ve tek adam etrafında şekillenen yeni bir siyasal sistem ortaya çıkardığı iddialarını güçlendirmektedir.

Öncelikle dünyanın iki süper gücü arasında gösterilen SSCB'nin dağılmasından sonra her alanda geçiş süreci yaşayan Rusya'da halkın ülkenin siyasi geleneğine uygun olarak siyasi ve ekonomik istikrarı sağlayacağı düşünülen bir güçlü otoriteden yana tercih gösterdiği iddia edilebilir. Rus toplumunun Putin tercihi otoriter eğilimlere yönelik bir endişeden ziyade otoriteye yönelik bir özlem olarak tezahür etmiştir. Başta ekonomik kalkınma ve siyasi istikrarı sağlama umudu taşıyan, ama temelinde yeniden büyük güç olma özlemi içinde olan Rus halkı Putin'in karizmatik ve güçlü kişiliğine güvenoyu verirken, Putin de Başkanlığı diğer organların üzerinde daha muktedir bir güç haline getirmiştir. Çarlık hanedanları, Komünist iktidarlar sonrası yeni Rusya Putin'in eski güçleri şahsında topladığı bir otoriter siyasal sisteme dönüşmüştür.

Ülkenin zor koşullar yaşadığı bir dönemde karizmatik bir lider olarak halkın desteğini alan Putin karşısında demokratik geleneğin tam olarak yerleşmediği kurumların ve organların etkili olmadığı belirtilmektedir (Ağır, 2015, s. 38).

Putin göreve geldikten sonra iktidar ilişkilerini köklü şekilde değiştirirken, geleneksel güç dengelerini yeniden kurmaya soyunmuştur. Putin hem Yeltsin dönemi özelleştirmeleriyle sivrilen oligarklar, medya ve sermaye patronlarına, hem de askeri-sivil bürokrasi ve devlet kurumlarına yönelik müdahalelerle iktidar temerküzüne gitmiş, siyasal iktidarı frenleyecek sivil veya kamusal odaklara karşı üstünlüğünü kabul ettirmiştir. Bu çerçevede oligarklarla kimi zaman anlaşarak kimi zaman ise doğrudan sert müdahaleyle mallarına el koyarak kontrolü ele almış, aynı kapsamda medya imparatorları olan Boris Berezovski ve Vladimir Gusinski'nin yolsuzluk gerekçeleriyle

mallarına el koymuştur. Bu süreçte muhalif iş adamları ya çeşitli suçlamalarla hapse atılmış veya ülke dışına çıkmak zorunda bırakılmıştır (İsayeva ve Günlü, 2019, s. 86).

Medya, iş dünyası ve bürokrasiye yönelik büyük bir dönüştürme, ele geçirme, nüfuz altına alma operasyonu başlatan Putin, kamu otoritesini, merkezi gücü ve lider etkisini artıran hamleler yaparak otoriter, merkeziyetçi ve güçlü lider odaklı bir iktidar yapısı oluşturmaya başlamıştır. Putin'in daha başbakan iken Çeçenistan'ı 1 Ekim 1999 yılında işgal etmesi popülaritesini artıran (Cavlak ve Doğan, 2019, s. 30) bir olay olmanın ötesinde ileride güçlü-aksiyoner liderlik sergileyeceğini gösteren bir olay olmuştur. Nitekim Putin Kırım'ı ilhak etmenin ötesine geçerek Ukrayna'ya açık bir savaş başlatmıştır.

Putin dönemi Rus siyasal sistemi tek parti rejimine dayanmamakla birlikte fiiliyatta tek parti veya tek lider etkisinde devam etmektedir. Putin'in Birleşik Rusya Partisi'nin karşısında sivrilebilen tek parti Komünist Partisi seçimlerde yüzde 20'nin altında bir oy oranında seyrederken Liberal Demokrat Parti ve diğer küçük partiler sistemin çok partili sistem olarak tanınmasını sağlamakta ancak iktidar mücadelesi ve ilişkileri tek parti, tek lider etrafında şekillenmektedir. Duma için gerekli yüzde 5 barajını aşamayan küçük partilerden oluşan muhalefet çizgisi daha ziyade boykot ve protestolarla varlığını göstermeye çalışmaktadır (İsayeva ve Günlü, 2019, s. 80).

Rusya'da çeşitli şekillerde etkili olmaya çalışan bir muhalefet ve demokratik ülkelerdekine benzer medya ve sivil toplum olmakla birlikte siyasal sistemi domine eden bir parti ve bu partiyle beraber tüm sistemi domine eden bir liderden söz etmek daha doğru olacaktır. Yeni Çar olarak nitelenen Putin'in muhalefete yönelik baskı, medya tekeli, sansür, sivil toplum kuruluşlarının kapatılması gibi uygulamalarının yanında merkezileşme adı altında attığı adımlar uluslararası arenada antidemokratik baskılar olarak kayda geçmektedir. 2000-2011 tarihleri arasında büyük şehirlerde baş gösteren büyük kitlesel eylemler muhalefet cephesinde büyük bir dinamizm ortaya çıkarmakla birlikte yasaklamalar, kovuşturmalar ve cezalandırmalarla neticeye ulaşamazken, 2019'daki Emeklilik Reformu etrafında şekillenen kitlesel protestolar büyük bir iktidar-muhalefet savaşı görüntüsü vermekle birlikte Putin'in tahtını sarsan bir siyasi sonuç üretmemiştir (İsayeva ve Günlü, 2019, s. 81). Özellikle eylemleri sürükleyen muhalif politikacı ve blogger Aleksey Navalniy'nin sistematik şekilde gözaltı ve tutuklamalarla yıldırılması muhalif cepheyi etkisiz kılmaya yönelik açık siyasi müdahale olarak algılanmıştır (BBC News, 2019).

Putin'in politik ve sosyal kontrolü sağlama çabasında medya tekeli ele geçirmesi önemli bir faktör olarak görülmektedir. Yerli televizyon kanallarında Putin'in istediklerinin gösterilmesi iktidar lehine sanal bir dünya oluşturmaktadır (İsayeva ve Günlü, 2019, s. 85). Rusya'da medya üzerinden üretilen algı operasyonları siyasal alan hâkimiyetinde hala başat unsurlardan birisi durumundadır.

Sistem dışı muhalefetin en büyük kitlesel eylemlerinden biri olarak Liberal Parti Başkanı Boris Nemtsov'un 2011'de Medvedev'in, Cumhurbaşkanlığı adaylığı için Putin'in ismini açıklaması ile başlattığı eylemler gösterilmektedir (İsayeva ve Günlü, 2019, s. 87). Seçimlere hile yapıldığı tartışmaları ve Ukrayna olayları üzerinden yürütülen bu muhalefetin toplumda ses getirmesine

rağmen, Kırım'ın ilhak edildiği tarihin yıldönümüne getirilen seçimlerde Putin yine alternatifsizlik ve güçlü lidere eğilim sebepleriyle seçimi kazanmıştır.

SSCB'nin dağılmasının ardından Yeltsin iktidarının yeni bir sistem kurmakta zorluk yaşaması ve geçiş sürecinin sancılı olması gibi sebeplerle Putin, bir kurtuluş umudu olarak lanse edilerek siyasete sokulmuştur. Ekonomik sistemin özelleştirmeler ve kısmi liberalleşme politikalarıyla güç dengelerini değiştirdiği, mafya, çıkar grupları ve oligarklar etrafında dönen menfaat düzeninde halkı yoksullaştırdığı, tarihsel geçmişe sahip büyük bir süper güç konumundan dağılan ve toparlanmaya çalışan bir yeni devlet yapılanması haline düştüğü böyle bir dönemde Putin kamusal otorite, büyük devlet, güçlü ordu arayışını karşılamak üzere bir siyasi hedef ortaya koymuştur.

“Büyük devlet olmanın yolu önce büyük liderden geçmektedir” şeklinde bir anlayışla hareket eden Putin, güçlü otorite inşasıyla birlikte otoriter bir güç inşasına gitmiş ve sistemi kendi gücü etrafında şekillendirmiştir. Ülkenin dış tehditler ve iç karışıklıklara karşı bir varlık-yokluk mücadelesi yaşadığı algısı Putin'in güçlü lider-güçlü iktidar tezinin karşılık bulmasını sağlamıştır. Ekonomik çürüme ve miadını doldurma tartışmalarıyla anılan bir dönemde iktidara gelen Putin özellikle ilk döneminde ülkenin yüzde 7 büyümesini sağlayarak tekrar parlamaya başlayan bir ekonomik güç ortaya çıkarmayı başarmıştır.

Putin muhalif seslerin yükseldiği dönemlerde muhalefetin sesini yargı marifetiyle kısmanın veya siyasi pragmatizmle onları iktidara ortak etmenin yollarını bularak kendisi açısından başarılı bir kriz yönetimi sergilemiştir. Çeçen savaşını bitirmesi, Kırım'ı ilhak etmesi, özerk cumhuriyetlerin bağımsızlık çıkışlarını kesmesi gibi (hardpower) sert güç kullanımları iç siyasi mücadelede gemisini yürütmesini sağlamıştır.

Putin enkaza dönüştüğü düşünülen bir devletler topluluğunu yeniden dünya sahnesine çıkarmayı başararak Rusların ulusal gururunu okşamayı bilmiştir. ABD karşısında neredeyse her alanda sesi kısılan Rusya, Putin döneminde Doğu Akdeniz'den Kafkaslara, Doğu Avrupa'dan Ortadoğu'ya kadar birçok bölgede oyun kurucu aktör haline gelmiştir. Rusya yürüttüğü vekâlet savaşları veya doğrudan müdahalelerle Suriye, Libya ve Ukrayna'da ABD'nin karşısında bir dengeleyici güç olarak konumlanmaya başlamıştır. Putin içerideki otokratik eğilimleri güçlendiren ulusal bir lider olarak görülmekle birlikte Rusya'yı yeniden küresel denkleme sokarak uluslararası bir lider haline gelmiştir.

2024 seçimleri öncesinde muhalif lider Navalny'nin siyasi yasaklı olarak seçimlere giremeyeceği kesinlik kazanırken Putin seçim yasasında medyaya yeni kısıtlamalar getiren değişikliklere gitmiştir. Seçim komisyonu toplantılarını sadece kayıtlı medya kuruluşlarının elemanlarının takip edebileceği kararıyla serbest ve bağımsız çalışan gazeteciler devre dışı bırakılırken, askerî harekât ve sıkıyönetim bölgeleriyle ilgili haberler de izin mekanizmasıyla kontrol altına alınmaktadır. Facebook ve Instagram gibi sosyal medya ve internet sitelerine erişim engeli koyan düzenlemeler ayrıca engellenmiş kaynaklar üzerinden kampanya faaliyeti yapmayı yasaklamaktadır (Euronews, 2023).

Ukrayna savaşının Putin'e siyasi etkisi ise her geçen gün değişen bir görünüm sergilemektedir. Rusya'nın tarihi kazanımlarını koruma ve yeniden büyük bir imparatorluk gibi tarihi müktesebatını elde etme özelemleri açısından Putin'in Ukrayna müdahalesi milliyetçi Ruslar tarafından olumlu karşılanmaktadır. Lugansk, Donetsk, Herson ve Zaporijna'yı topraklarına katan Putin savaş dönemlerinin milliyetçi duygularını harekete geçirerek siyasi sinerji üretmeye çalışmaktadır. Kırım'ın ilhakıyla sağladığı başarıyı Ukrayna'da bütün batıya karşı yakaladığı şeklinde bir görüntü vermesi Ukrayna sahasını aşan daha küresel bir zafer olarak algılanabilecektir. Putin'in batının yaptırımları, askeri kayıplar ve ekonomik zorluklar sebebiyle yıpranması da tablonun diğer bir boyutudur. Ukrayna savaş meydanı Putin için bir gün zafer, bir gün hezimet olarak algılanacak olaylara gebe olabilmektedir. Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından yargılama tehdidiyle karşı karşıya olan ve Ukrayna'daki insani dram sebebiyle uluslararası toplum tarafından kınanan Putin, İsrail'in Gazze katliamları sonrasında gündemden bir nebze de olsa düşmenin rahatlığı içine girmiştir. ABD başta olmak üzere batılı ülkelerin Ukrayna'ya yönelik somut destek motivasyonunu kaybetmesi de yalnızlığa düşen Putin görüntüsünün yerini terk edilen Ukrayna görüntüsüne bırakmasına sebep olmuştur.

Ukrayna savaşı sürerken Rusya'nın seçimlere gitmesi ayrı bir tartışma konusudur. Muhalefete yönelik normal dönemdeki sınırlama ve kısıtlamaların savaş döneminde daha da artmasının nasıl bir siyasi rekabete fırsat sunacağı merak konusudur. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in yakın müttefiki ve Çeçenistan bölgesinin lideri Ramzan Kadirov, 2024 yılının Mart ayında yapılması planlanan başkanlık seçimlerinin Ukrayna'daki savaş nedeniyle ertelenmesini veya sadece Putin'in aday olmasını önermiştir (Gülten, 2023).

Çok Partili bir sisteme sahip olan ama demokratik yarış, müzakere ve rekabete yeterince açık olmaması sebebiyle otoriter görülen Rus siyasal sistemi Putin döneminde tek adam etrafında şekillenen bir siyasal rejime dönüşmektedir. 2024 seçimleri sadece beşinci kez aday olan Putin'in siyasi geleceği açısından değil, Rusya'nın siyasal sisteminin geleceği açısından da büyük önem taşımaktadır.

5. Sonuç

Ülkelerin siyasal sistemleri, hükümet biçimleri ve yönetim yapıları farklı parti sistemleri ortaya çıkarmakta, parti sistemleri ile seçim sistemleri ve siyasal rejimler arasında ciddi bir etkileşim gözlemlenmektedir. Devletlerin özgürlükçü, çoğulcu, katılımcı bir siyasal rejime sahip olması veya otoriter, totaliter, baskıcı, çoğunlukçu bir siyasal sistemle yönetilmesi parti sisteminin doğasını belirleyebildiği gibi, partilerin liderlerin hâkimiyetine girmesi tek adam partilerine, siyasal sistemlerin tek adamın kontrolüne girmesi ise tek adam rejimlerine sebep olabilmektedir.

Monarşik, totaliter veya otoriter rejimlerde görülen tek parti sistemleri bir resmi ideoloji veya lider kültü etrafında siyasal sistemi şekillendirirken, demokratik gelişimini tamamlayamamış görece çok partili sistemlerde güçlü liderliklerin partileri ve siyasal yapıları etkisi altına alabildikleri görülmektedir. Çok partili olmasına rağmen tek partinin kontrolünde olan, seçimlerin ve

iktidar ilişkilerinin tek parti hâkimiyetinin etkisi altında olduğu rejimler otoriter görünüm sergilemektedir.

Bu çalışmada Rusya Federasyonu'nun siyasal sisteminin dönüşümü ele alınarak Putin döneminin siyasal yapıya ne tür etkileri olduğu değerlendirilmiştir. Mutlak monarşi ile anılan Çarlık dönemi ve tek parti diktatörlüğü olarak görülen Sovyetler Birliği döneminin ardından kurulan Rusya Federasyonu'nun ne tür parti sistemine veya siyasal sisteme sahip olduğu tartışılan bir konu olmaya devam etmektedir. Başkanlık, yarı başkanlık veya güçlü başkanlık şekillerinde yorumlanan Rus siyasal sisteminin Putin'in Başkanlığı döneminde otoriter bir güçlü başkanlık sistemine dönüştüğü vurgulanabilecektir.

Seçimler, partiler, muhalefet, medya, sivil toplum gibi demokratik enstrümanların bulunduğu, görece kuvvetler ayrımına dayanan ve anayasal kurallar çerçevesinde işleyen Rus siyasal sisteminin Putin döneminde güçlü lider odaklı bir anlayışla dönüşüm yaşadığı görülmektedir. Güçlü devlet-güçlü lider perspektifiyle tüm kuvvetlerin üzerinde üstün güç durumunda olan Putin, seçim ve parti sistemine yaptığı müdahalelerle kendi iktidarının devamına zemin hazırlarken, kontrolcü ve kısıtlayıcı yönetim anlayışıyla seçimleri lehine çevirmektedir.

Muhalif partilere ve siyasetçilere yönelik baskıların atması, ülkedeki medyanın iktidarın kontrolü altına girmesi, iş çevreleri ve sivil toplum örgütlerinin ödül-ceza yöntemiyle bir çizgide tutulması ve sosyal medya üzerinde büyük kısıtlamalara gidilmesi seçimlerin demokratik bir yarış şeklinde geçeceği algısını zedelemektedir. Seçim kanunundaki yapısal değişikliklerden seçim sahasındaki fiili engellemelere kadar birçok uygulama siyasal sistemin otoriterleştiğine yönelik eleştirilerin artmasına sebep olmaktadır.

“Büyük devlet olmanın yolu önce büyük liderden geçmektedir” şeklinde bir anlayışla hareket eden Putin, güçlü otorite inşasıyla birlikte otoriter bir güç inşasına gitmiş ve sistemi kendi gücü etrafında şekillendirmiştir. Ülkenin dış tehditler ve iç karışıklıklara karşı bir varlık-yokluk mücadelesi yaşadığı algısı Putin'in güçlü lider-güçlü iktidar tezinin karşılık bulmasını sağlamıştır.

Dünyanın süper gücü olarak görülen Sovyetler Birliği'nin dağılması ardından Rus halkında oluşan güçlü devlet beklentisini karşılamaya çalışan Putin, güçlü devlet otoritesi oluştururken kendi otoritesini güçlendirmektedir.

Yeltsin döneminde küresel ve bölgesel etkinliğini yitiren Rusya Federasyonu, Putin döneminde Doğu Akdeniz'den Kafkaslar'a, Doğu Avrupa'dan Kuzey Afrika'ya kadar birçok alanda yeniden oyun kurucu bir aktör haline gelmektedir. Bu bölgesel güç-küresel tehdit olma hali Putin'in ülke içindeki karşı konulmaz varlığını güçlendirirken, siyasal sistemin de tek adam kültü etrafında şekillenmesine sebep olmaktadır.

Yargı atamalarından bölge valilerinin seçimlerine kadar birçok konuda kontrolü ele alarak merkezîyetçiliği artıran ve kuvvetler ayrılığını pratikte kuvvetler birliğine dönüştüren Putin, anayasa değişiklikleriyle seçim sistemini kendi siyasi pozisyonuna göre şekillendirmektedir.

Devlet Başkanının görev süresini 4 yıldan 6 yıla çıkararak, üst üste üç kez Başkan seçilme engelini ortadan kaldıran ve 2007'ün üzerindeki anayasa değişikliğiyle kendisini tüm güçler üzerinde üstün güç haline getiren Putin'in Rus siyasal sisteminin bekasıyla kendi siyasi varlığını örtüştüren bir tavır sergilediği anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada dört kez başkan seçilen ve dünyanın en etkili liderleri arasında gösterilen Putin'in siyasal sistemi, seçim sistemini ve parti sistemini lider odaklı iktidar anlayışıyla dönüştürdüğü ortaya koyulmaktadır. 2024 seçimlerinde de aday olan Putin'in güçlü bir tek adam sistemi ortaya çıkarmaya başladığı değerlendirilmektedir.

Kaynakça

- Ağır, O. (2015). Rusya Federasyonu'nun siyasal rejiminin adlandırılması üzerine, *ASSAM*. (3), s. 25-44.
- Babaoğlu, C. Çobanoğlu, S. (2017). Rusya Federasyonu başkanlık sistemi ve Türkiye'ye yansımaları, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İİBF Dergisi*. 10(4). s. 285-297. DOI: 10.25287/ohuiibf.335274.
- BBC, (2021). "Rusya seçimleri: Putin'in partisi yüzde 50 ile parlamentoda çoğunluğu kazandı", 20 Eylül, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58620792>.
- Blondel, J. (1973). *Comparing political systems*. Londra: Weidenfeld and Nicolson.
- Bozkurt, B. (2011). Türkiye'de milli şef dönemi CHP politikalarının eğitim sistemine etkileri üzerine bir değerlendirme, *Belgi Dergisi*. (2), s. 183-204.
- Daver, B. (1993). *Siyaset bilimine giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 5. Baskı.
- Dış İşleri Bakanlığı. (2023). Rusya Federasyonunun siyasi görünümü. <https://www.mfa.gov.tr/rusya-siyasi-gorunumu.tr.mfa>.
- Durkal, M. E ve Karahöyük, M. (2017). Yarı başkanlık sistemi ve Rusya Federasyonu örneği, *ERÜHFD*. 12(1). s. 53-90.
- Dursun, D. (2014). *Siyaset bilimi*. İstanbul: Beta Yayınları, 7. Baskı.
- Duverger, M. (1974). *The study of politics*. (R. Wagoner çev). Londra: Nelson's University P.
- Duverger, M. (1986). *Siyasal rejimler*. (T. Tunçdoğan çev). İstanbul: Sosyal Yayınlar, EURONEWS. (2023). "Putin, devlet başkanlığı seçimleri öncesinde medyaya yeni kısıtlamalar getiren tasarımı onayladı", 14 Kasım 2023. <https://tr.euronews.com/2023/11/14/putin-devlet-baskanligi-secimleri-oncesinde-medyaya-yeni-kisitlamalar-getiren-tasariyi-ona>.
- Ewalt, D. M. (2018). The world's most powerful people 2016, Forbes. 14 Aralık 2018.
- Gülten, Z. T. (2023, 24 Ekim). Ukrayna krizi bağlamında yaklaşan Rusya seçimleri *ANKASAM*. <https://www.ankasam.org/ukrayna-krizi-baglaminda-yaklasan-rusya-secimleri/>
- Heywood, A. (2007). *Siyaset*. (B. Berat Özipek ve diğerleri çev). Ankara: Adres Yayınları.
- İsayeva, L. ve Günlü, R. (2019). Rus siyasal rejiminde Putin dönemi iktidar ve muhalefet ilişkisi, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 20(45), s. 79-92.
- Kaştan, Y. (2006). Türkiye Cumhuriyeti'nde tek partili dönemden çok partili döneme geçişte CHP'nin yönetim anlayışındaki gelişmeler (1938-1950), *Afyon Kocatepe Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*. (1), s. 123-140.
- Koçak, C. (2018). *Türkiye'de milli şef dönemi 1938-1945 (I)*. İstanbul: İletişim Yayınları, 8. Baskı.

- Korkmaz, T. (2014). Türkiye’de tek partili dönemin toplum ve siyaset anlayışının dünya konjonktürü bağlamında değerlendirilmesi, *Akademik Bakış Dergisi*. Kırgızistan, s. 43, Mayıs-Haziran, <http://www.akademikbakis.org>.
- Kremlin. (2024). *State-Council*. <http://en.kremlin.ru/structure> Morgan, D. (2007). Putin is time magazine’s person of the year, Reuters. 19 Aralık 2007.
- Mutlu, S. (2013). Tek parti döneminde parti-devlet bütünleşmesine bir örnek: Dilek sistemi, *Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi*. 29(86), s.53-102 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/676021>.
- Onay, Y. (2002). *Rusya ve değişim*. Ankara: Nobel Yayınevi. Ontiveros, E. (2020, 25 Haziran). Vladimir Putin kimdir: Rusya’da bugün başlayan anayasa değişikliği referandumunu neden önemli? *BBC Dünya Servisi*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53173257>.
- RTNEWS, (2015, 14 Nisan). Vladimir Putin steals the show in TIME 100 reader’s poll, *RTnews*.
- Sarıbay, A. Y. (1994). *Siyasal sosyoloji*. İstanbul: Der Yayınları, 2. Baskı.
- Sarıbay, A. Y. (2001). *Türkiye’de demokrasi ve politik partiler*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Sartori, G. (1997). *Karşılaştırmalı anayasa mühendisliği: Yapılar, özendiriciler ve sonuçlar üzerine bir inceleme*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Smith, B. C. (1996). *Understanding third world politics*. Londra: MacMillian Press.
- Smith, G. (1995). *Politics in Western Europe*. İngiltere: Dartmouth Publishing, 5. Baskı.
- Sönmez, A. S. (2015). Yakın çevre doktrini bağlamında Yeltsin dönemi Rusya Federasyonu’nun Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleriyle ilişkileri, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (27), s. 277-290.
- Toker, M. (1970). *Tek partiden çok partiye 1944-1950*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Tunçay, M. (2005). *Türkiye Cumhuriyeti’nde tek parti yönetiminin kurulması (1923 – 1931)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. Yapıcı, M. İ. (2010). *Rus dış politikasını oluşturan iç etkenler*. İstanbul: USAK.

Putin's Effect on the Russian Political System and Party System Going to the 2024 Elections

Yalçın AKDOĞAN^{*}

Different party systems are revealed in the political systems, government styles and management structures of the countries, and a serious communication is observed between party systems, election systems and political regimes.

Freedom of images, pluralistic, systems having a political regime or an authoritarian, totalitarian, oppressive, majoritarian political system determines the nature of the structural party system, as well as being dominated by the management of parties can lead to one-man parties, and political systems being under the control of a single entity can lead to a one-man regime.

While single-party systems seen in monarchical, totalitarian or authoritarian regimes shape the political system around an official ideology or leader cult, in relatively multi-party systems that have not completed democratic development, it is seen that strong leaders can take over the parties and political structures on the basis. Although it is multi-party, the regime is under the control of a single party, and elections and power relations are under the influence of single-party dominance, and has an authoritarian appearance.

The effects of the political structure of the Putin period together with this political system of the Russian Federation have been evaluated. After the Tsarist period, which was known as an absolute monarchy, and the Soviet Union, which was seen as a single-party dictatorship, the question of what kind of party system or political systems the Russian Federation had continues to be a debated issue. It can be emphasized that the Russian political system, interpreted in presidential, semi-presidential or strong presidential schemes, turned into an authoritarian strong presidential system during Putin's presidency.

It seems that the Russian political system, which includes democratic instruments such as elections, parties, opposition, media and civil society, is based on a relative separation of powers and maintains the framework of constitutional rules, has undergone a transformation with a strong leader-oriented approach during the Putin period.

Putin, who is superior to all forces with his strong state-strong leader perspective, prepares the ground for the continuation of his power with his interventions in the election and party system, and turns the elections in his favor with his controlling and restrictive management approach.

* Istanbul Aydin University, Istanbul, Turkey. Email: yalcinakdogan@aydin.edu.tr. OI: 0009-0001-8363-6201

Increasing pressure on opposition parties and politicians, media in the country coming under the control of the government, keeping business circles and non-governmental organizations in line with the reward-punishment method, and imposing major restrictions on social media are damaging the perception that the elections will be a democratic race. Many practices, from structural changes in the election law to actual obstructions in the election arena, lead to increased criticism that the political system has become authoritarian.

Acting with the understanding that “the way to become a great state is first through a great leader”, Putin built an authoritarian power along with the construction of strong authority and shaped the system around his own power. The perception that the country is experiencing a struggle for existence against external threats and internal turmoil has enabled Putin’s strong leader-strong power thesis to be met.

Trying to meet the expectations of the Russian people for a strong state after the collapse of the Soviet Union, which was seen as the world’s superpower, Putin is strengthening his own authority while creating a strong authority.

The Russian Federation, which lost its global and regional influence during the Yeltsin period, is again becoming a playmaking actor in many areas from the Eastern Mediterranean to the Caucasus, from Eastern Europe to North Africa during the Putin period. While this regional power-global threat situation strengthens Putin’s irresistible presence in the country, it also causes the political system to be shaped around the one-man cult.

Putin, who increased centralism by taking control of many issues from judicial appointments to the elections of regional governors and transformed the separation of powers into a union of powers in practice, shapes the electoral system according to his own political position with constitutional amendments.

It is understood that Putin, who increased the term of office of the President from 4 to 6 years, eliminated the obstacle of being elected President three times in a row, and made himself the superior power over all powers with over 200 constitutional amendments, displayed an attitude that overlaps his own political existence with the survival of the Russian political system.

The existence of the opposition in Russia, its position within the political system and its participation in election processes can be considered as an indicator that reveals the character of the Russian political regime and the influence of the leader on the political regime.

This study reveals that Putin, who was elected president four times and is considered one of the most influential leaders in the world, transformed the political system, election system and party system with his leader-oriented understanding of power. It is evaluated that Putin, who is also a candidate in the 2024 elections, has started to create a strong one-man system.